

Luis Navarro, *Diritto di associazione e associazioni di fedeli*, Milano 1991, ss. 289, Giuffrè Editore.

Rzymskie Ateneum Świętego Krzyża wydało w serii monografii prawniczych interesującą pozycję pod wyżej podanym tytułem, który można przetłumaczyć jako „Prawo do stowarzyszania się i stowarzyszenia wiernych”. Jej autorem jest profesor prawa kanonicznego tej rzymskiej uczelni, członek prałatury Opus Dei, która szczególnie akcent kładzie na wspólne działania świeckich w Kościele.

Rozważania autora zostały poprzedzone przedmową pt. „Stowarzyszenia w Kościele, publiczne i prywatne” pióra Gaetano Lo Castro (s. VII-XX). Autor tej przedmowy zwraca uwagę na fakt, iż obserwowane w ostatnich dziesięcioleciach większe zainteresowanie kanonistów elementem stowarzyszeniowym w Kościele nie jest wynikiem zabiegów czysto naukowych, lecz odpowiedzią na wzmożoną obecnie aktywność wiernych. Po kryzysie tej aktywności, jaką obserwowano w latach sześćdziesiątych dwudziestego wieku, zaczęły powstawać, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II, liczne nowe grupy i wspólnoty w Kościele (s. VII). G. Lo Castro powołuje się na odpowiednie dokumenty Vaticanum II, na kanony ogłoszonego w 1983 r. Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz na sformułowania dokumentów Synodu Biskupów z 1987 r. Już w przedmowie jej autor zwraca uwagę na istnienie w kościelnym porządku prawnym dwu uprawnień i dwu form stowarzyszania się: w stowarzyszeniach prywatnych (na podstawie kan. 216) i w stowarzyszeniach publicznych (kan. 116; zob. kan. 298-301). Jest to rozróżnienie typowo kanonistyczne, niespotykane (zdaniem G. Lo Castro) w świeckim porządku prawnym i wymagające specjalnego potraktowania w analizie kanonistycznej uregulowań prawnych, dotyczących stowarzyszania się w Kościele (s. XII). W prawie świeckim stowarzyszanie się jest pojmowane wyłącznie jako sprawa prywatna obywateli. Natomiast w Kościele także stowarzyszenia prywatne są w pewnym stopniu zależne od władzy kościelnej; jej aprobatą gwarantuje zgodność celów stowarzyszenia z celami społeczności Kościoła (s. XVI).

Rozprawę o stowarzyszeniach wiernych Navarro podzielił na dwie zasadnicze części. Pierwszą zatytułował „Prawo wiernych do stowarzyszania się” (s. 3-33), drugą zaś – „Stowarzyszenia wiernych” (s. 35-210). Pracę zamykają dwa dodatki pt. „Historia redakcji kan. 215 KPK” (s. 213-216) i „Etapy redakcji kanonów dotyczących stowarzyszeń wiernych” (s. 217-281), a także indeks nazwisk (s. 283-286).

W części pierwszej rozprawy autor omówił prawo do stowarzyszania się *in se*, a więc następujące dogmatyczno-prawne aspekty tego prawa: fundament, naturę, treść, granice i kwalifikację prawną. Prawo do stowarzyszania się w Kościele wynika z chrztu

jako źródła praw subiektywnych w Kościele. Autor przedstawił racje, dla których prawo to jest określone jako prawo fundamentalne, wynikające z prawa Bożego (s. 26-33).

Część druga rozprawy jest poświęcona systematycznemu omówieniu stowarzyszeń prywatnych i publicznych, z uwzględnieniem genezy obowiązujących obecnie unormowań prawnych. Ta część została podzielona na trzy sekcje: 1) Stowarzyszenia w pracach nad nowym KPK (s. 37-42); 2) Stowarzyszenia prywatne (s. 43-139); 3) Stowarzyszenia publiczne (s. 141-210).

W swoich rozważaniach Navarro ukazuje rozwój zjawiska „stowarzyszeniowości” w Kościele, które opiera się na wrodzonym prawie człowieka do stowarzyszania się. W stowarzyszaniu się ujawnia się społeczna natura człowieka i jego wolność. W stowarzyszeniach prywatnych realizuje się słuszna autonomia wiernych wobec władzy kościelnej, uwzględniająca jednak wspólnotę wiary, sakramentów i władzy.

Przy analizie uregulowań dotyczących stowarzyszeń publicznych specjalną uwagę autor przywiązuje do misji kanonicznej, którą stowarzyszenie otrzymuje w akcie erekcyjnym, upoważniającej je do realizacji celów Kościoła, zadanych temu stowarzyszeniu (kan. 313).

Działanie stowarzyszeń *nomine Ecclesiae* oznacza – zdaniem autora – to samo, co ich działanie *nomine auctoritatis*. Nie oznacza to jednak, że stają się one przez to częściami struktury hierarchicznej Kościoła.

W prezentowanej rozprawie autor rozwiązuje takie problemy, jak walor prawny zatwierdzenia statutów stowarzyszenia prywatnego (w myśl kan. 299 § 3), legalność stowarzyszeń prywatnych, których statuty nie zostały zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną, prawo otrzymania wspomnianego zatwierdzenia, relacja między wymiarem publicznym a wymiarem prywatnym Kościoła. Wypowiada się także na temat przynależności niekatolików do prywatnych i publicznych stowarzyszeń wiernych (s. 67-69 i 181-186). Analizując argumenty zarówno z prac kodyfikacyjnych, jak i formułowane przez kanonistów, autor dochodzi do wniosku, że możliwość przynależności tych osób do stowarzyszeń katolickich zależy od typu i celu stowarzyszenia, jego związania z obowiązkami hierarchicznymi, a także od typu członkostwa oraz postanowień statutu.

Temat podjęty przez autora jest tak ważny, że był niedawno przedmiotem VI Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego, zorganizowanego w Monachium w 1987 r. przez Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, którego akta także zostały już opublikowane. Pracę prof. Navarro można polecić jako dobrą lekturę nie tylko dla kanonistów, lecz także dla osób piastujących odpowiedzialne urzędy w Kościele oraz wszystkich interesujących się możliwościami stowarzyszania się w nim.

Ks. Ryszard Sztymiler